

ახალი სოციალური
კონტექსტი და გზა
წარმატებისაკენ
საქართველოში

www.ctc.org.ge

სარჩევი

ახალი სოციალური კონტექსტი და გზა წარმატებისაკენ საქართველოში	4
1. მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი	8
1.1. მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის არქონა, როგორც საკუთარ თავზე ორიენტირებულობის სტიმული	8
1.2. მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი, როგორც სასტარტო ფაქტორი	10
1.3. მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი, როგორც შინაგანი პროტესტის მიზეზი.....	11
1.4. მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი, როგორც შინაგანი რწმენისა და ღირსების გარანტია	12
2. მემკვიდრული ეკონომიკური კაპიტალი	14
3. სოციალური კაპიტალის გამოყენების უნარ-ჩვევები	15
4. მემკვიდრული კულტურულ-ღირებულებითი კაპიტალი	17
4.1. ოჯახი/მშობლები როგორც კულტურულ-ღირებულებითი კაპიტალის ძირითადი გადამცემი.....	17
4.2. ოჯახი/მშობლები, როგორც განათლების მასტიმულირებელი ფაქტორი.....	17
5. უმაღლესი განათლება, როგორც სოციალური და ეკონომიკური წარმატების ძირითადი ფაქტორი	19
6. პიროვნული უნარ-ჩვევები	22
7. დამოკიდებულება ოჯახისა და პირადი ცხოვრების მიმართ	23
ძირითადი მიგნებები და ახსნები	24
პროგნოზები	27
რეკომენდაციები.....	28

ნინო დურგლიშვილი _ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი;

ემზარ ჭგერენაია _ ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სრული პროფესორი;

გიორგი კილაძე _ საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის მეცნიერების,
კულტურისა და სამოქალაქო განათლების დეპარტამენტის დირექტორის მოადგილე.

ახალი სოციალური კონტექსტი და გზა წარმატებისაკენ საქართველოში

ყოველდღიურ ურთერთობებში ჩართული ინდივიდის წარმატება ხშირად ჩანს როგორც პიროვნულ, კონკრეტულ-ნიშან თვისებათა და უნართა ოსტატური გამოყენების შედეგი.

ჩვეულებრივ, ადამიანები ნაკლებად ფიქრობენ იმ სოციალურ კონტექსტზე (პოლიტიკური და სოციალური ვითარება, საზოგადოების ან სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის ღირებულებათა სისტემა, ბაზრის მოთხოვნა და ა.შ.), ასევე იმ მემკვიდრეობაზე - სტატუსთა ნაკრებზე, ეკონომიკურ, სოციალურ, სიმბოლურ და კულტურულ კაპიტალზე, რომელიც ინდივიდის სოციალიზაციაზე, მისი გემოვნების, ცხოვრების სტილის, სოციალურ-პოლიტიკური ორიენტირების ფორმირებაზე არსებით ზეგავლენას ახდენს და კონკრეტულ არჩევანს, ქცევასა და წარმატების ხარისხს განსაზღვრავს.¹

წარმატების ხარისხის, კარიერაში წინსვლის საკითხები სოციოლოგიაში საკმარისად კარგად არის შესწავლილი. **1967 წელს პიტერ ბლაუმ და ოტოს დანდლი ღუნკანმა** ჩაატარეს გამოკვლევა პიროვნების სოციალურ წარმომავლობისა და იმ ფაქტორების შესწავლის მიზნით, რომელიც ინდივიდის სტატუსს განსაზღვრავს. კვლევა ითვალისწინებდა მამებისა და შვილების განათლებისა და პროფესიული მიღწევების შეადარებას.

კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ სოციალური წარმოშობა არსებით გავლენას ახდენს პიროვნების განათლებაზე და იმდენად მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ინდივიდის სოციოეკონომიკურ სტატუსს, რომ შესაძლებელი გახდა **სოციოეკონომიკური ინდექსის შემუშავება**, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია ამ გავლენის ხარისხის განსაზღვრა.

ბლაუსა და ღუნკანის კვლევა, გარკვეული თვალსაზრისით, გააგრძელეს და გაამარტივეს **უილიამ ჰ. სეუელმა და მიმა კოლეგებმა**. მათმა გამოკვლევამ ცხადყო, რომ განათლება და პროფესიული წარმატება ორი ერთმანეთთან დაკავშირებული პროცესის შედეგია:

¹ ინდივიდის წარმატების, მისი მოქმედების მოტივების ღრმა გამოკვლევამდე მიიყვანა მაქს ვებერი დაკვირვებამ, რომელიც მან ჩამოაყალიბა თავის ცნობილ ნაშრომში „პროტესტანტული ეთიკა და კაპიტალიზმის სულიკვეთება“. ვებერი წერს: „კონფესიური თვალსაზრისით არაერთგავროვანი ქვეყნის პროფესიული სტატისტიკისათვის თვალის ერთი გადავლება აშკარა კანონზომიერებით ნათელს ხდის მოვლენას, რომელიც კათოლიკურ პრესასა და ლტერატურაში, აგრეთვე გერმანულ კათოლიკეთა თავყრილობებზე არაერთგზის განხილულა გაცხოველებულად. საქმე ეხება კაპიტალის მფლობელობისა და მენარმეობის, ასევე მშრომელთა მაღალ განსწავლული ფენების, განსაკუთრებით კი თანამედროვე მენარმეობის ტექნიკური თვალსაზრისით მაღალ დონეზე განვითარებული პერსონალის უპირატესად პროტესტანტულ ხასიათს... ეკონომიკურ საქმიანობაში მონაწილეობა წინაპირობად გულისხმობს ნაწილობრივ კაპიტალის მფლობელობას, ნაწილობრივ ძვირადღირებულ აღზრდას, ნაწილობრივ და უპირატესად კი ორივეს ერთად“. მაქს ვებერი, რჩეული ნაწერები რელიგიის სოციოლოგიაში, თარგმანი გერემანულიდან ნინო ფირცხალავასი და ემზარ ჯგერენაიასი, რედ. ზურაბ კვიციანი, საგამომცემლო სახლი „მარსი“, თბილისი, 2004 წ. გვ. 28-29

ერთი მხრივ, პროცესები, რომლებიც განაპირობებენ ადამიანის სწრაფვას სტატუსისაკენ და გავლენას ახდენენ ამ სწრაფვაზე, და, მეორე მხრივ, პროცესები, რომლებიც გარდაქმნიან ამ მისწრაფებას ახალ სტატუსად. მკვლევარებმა კიდევ ერთხელ დაადასტურეს, რომ მშობლების კლასი (სოციალური წარმომავლობა, განათლების ხარისხი და ა.შ.) გავლენას ახდენს შვილების შემდგომ კარიერასა და სტატუსზე².

ელექტრონულ და ბეჭდვით მედიაში, ასევე ყოველდღიურ ცხოვრებაში ჩვენ ვხვდებით და ვხედავთ ადამიანებს, რომელთაც პროფესიულ და პოლიტიკურ ასპარეზზე გარკვეულ წარმატებას მიაღწიეს, მაგრამ თუ რა ფაქტორებებმა გასაზღვრეს მათი წინსვლა და წარმატება ჩვენს სინამდვილეში ჯერ-ჯერობით შესწავლილი არ არის. ამიტომ მკვლევართა ჯგუფმა გადაწყვიტა გამოეკვლია, თუ რა ფაქტორები განაპირობებს საქართველოში ინდივიდების აღმასვლას სოციალურ, პოლიტიკურ თუ ეკონომიკური იერარქიის კიბეზე.

წარმატების განმსაზღვრელი ფაქტორების შესასწავლად უნდა გავითვალისწინოთ ჩვენი საზოგადოების სპეციფიკური ვითარება. მკვლევართა დიდი უმრავლესობის შეფასებით ქართული საზოგადოება იმყოფება „პოსტსაბჭოურ“ ვითარებაში. არსებული ვითარების აღსაწერად ზოგჯერ ასევე გამოიყენება ტერმინები „გარდამავალი/ტრანსფორმაციის პროცესში მყოფი საზოგადოება“, „ახალგაზრდა/დამწყები დემოკრატიის ქვეყნები“. ყველა ეს დეფინიცია გულისხმობს სოციალურ-ეკონომიკურ და სამართლებრივი სისტემის, ასევე ცოდნის სისტემისა და შინაარსების შეცვლასა და მის „შეცვლას“ ახალი, ჩვენი გამოცდილებისათვის უცხო სისტემებითა და შინაარსებით; გადასვლას ტოტალიტარული საზოგადოების ტიპიდან ღია საზოგადოების, დემოკრატიის სისტემაში. ეს ვითარება, რომელსაც ასევე თან ახლავს ღირებულებათა ცვლის მტკივნეული პროცესი, ინდივიდს მნიშვნელოვანი გამოწვევის წინაშე აყენებს: ტრანსფორმირდეს და მოძებნოს გარემოსთან ადაპტაციის ფორმები.

უცნაურია, მაგრამ ფაქტია, რომ კომუნისტური სისტემა, რომლის იდეოლოგიურ საფუძველს მატერიალისტური მარქსისტული ფილოსოფია წარმოადგენდა, რიტორიკასა და ღირებულებით სისტემაში, ძირითადად „სულიერ“, „იდეალისტურ“ მიზნებზე იყო ორიენტირებული. კონკრეტული ადამიანის ლტოლვა სიმდიდრისა და მატერიალური კეთილდღეობისაკენ ოფიციალური იდეოლოგიის მხრიდან მტრულად, უღირსებო ქცევად აღიქმებოდა. მსგავსი ლტოლვა „წვრილბურჟუაზიულ გადმონაშთად“ იყო გამოცხადებული.

² ამასთან დაკავშირებით იხ. ქრეგ კალჰუნი, დონალდ ლაითი, სუზენ კელერი, სოციოლოგია, ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი 2008, გვ 303-304

სოციალიზაციის აგენტები: სკოლები, ინსტიტუტები, ოჯახი და საზოგადოება „სულიერი“, არამატერიალურ ღირებულებების კულტს ნეგრავდა. შესაბამისად, საგანმანათლებლო ლიტერატურის შინაარსი ძირითადად „იდეალისტური“ იდეებით იყო გაჯერებული. გარკვეული ფენების პრესტიჟი, რომელიც ამ ღირებულებებს ნერგავდნენ შეუვალი იყო: სკოლის მასწავლებლები, ინტელიგენციის წარმომადგენლები სხვადასხვა დონეზე ბევრად მეტი პრესტიჟითა და სტატუსით სარგებლობდნენ, ვიდრე გვიანდელი საბჭოთა პერიოდის „ცეხავიკები“ და „საბჭოთა მეწარმეები“.

განათლების სისტემაშიც სწორედ თეორიულ, ფუნდამენტურ და იდეოლოგიურ სპეციალობებს; „ისტორიკოსებს“, „ლიტერატორებს“, „ფილოსოფოსებს“ (მასობრიობის თვსაზრისით) ზოგადად „ჰუმანიტარებს“ ან „წმინდა“ ფიზიკოსს, მათემატიკოსს, ქიმიკოსს მეტი წონა/დაფასება ჰქონდა, ვიდრე ტექნიკურ/გამოყენებითი დარგების წარმომადგენლებს.

სისტემის კოლაფსის შემდეგ დემოკრატიული სისტემების განვითარებამ ფულისადმი და ზოგადად წარმატებისადმი დამოკიდებულება არსებითად შეცვალა. ახლმა ვითარებამ წარმატების ახალი ორიენტირები გამოკვეთა. საბჭოთა პერიოდში პრესტიჟულად მიჩნეული ცოდნა თანამედროვე ბაზრის მოთხოვნებისათვის შეუსაბამო (ფაქტობრივად უსარგებლო, „არაგაყიდვადი“) აღმოჩნდა; **ფულმა, კარიერამ, სოციალურმა სტატუსმა და საზოგადოებრივმა ცნობადობამ, რომლებიც საბჭოთა კავშირში არაღიარებულ, შეიძლება ითქვას, საზოგადოებისათვის არადეკლარირებულ, არაექსპლიციტურ ღირებულებებს წარმოადგენდა, ღიად გადაინაცვლა ღირებულებითი პირამიდის მწვერვალზე.**

ამ შეზღუდული რესურსების მოპოვებაში წარმოშობილმა ახალმა კონკურენტულმა გარემომ, რომლის კრიტერიუმები ჩვენს ქვეყანაში ჯერ კიდევ ფორმირების პროცესშია, თამაშის ახალი წესების მოთხოვნები დააყენა. ყოველივე ამან ერთი შეხედვით პარადოქსულ სიტუაციამდე მიგვიყვანა: ***ქვეყანაში, სადაც მოსახლეობის ნახევარზე მეტი უმაღლესი განათლების მქონეა, დასაქმება პირველი რიგის პრობლემას წარმოადგენს.***

ჩვენი კვლევის მიზანია განათლების, ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის ურთიერთკავშირების გაანალიზება და იმ ფაქტორების გამოვლენა, რომლებიც არსებითად განსაზღვრავს პიროვნების სოციალურ-ეკონომიკური წარმატების ხარისხს.

კვლევის განსახორციელებლად შევარჩიეთ ზეპირი ისტორიებისა (**oral history**) და პირისპირ (**face tu fece**) ჩაღრმავებულ-სტრუქტურირებული ინტერვიუს მეთოდები.

ზეპირი ისტორიების მეთოდით მოხდა იმ მიკრო მოვლენების აღდგენა, რომელთა მეშვეობითაც, ფაქტობრივად, რეალიზდებოდა გლობალური პროცესები და საშუალება მოგვეცა შეგვესწავლა მაკროპროცესების ერთიანი სურათი.

სტრუქტურირებულ-ჩაღრმავებული ინტერვიუს მეშვეობით ჩავუღრმავდით ზეპირი ისტორიების გაანალიზების შედეგად გამოვლენილ კანონზომიერებებს, დასკვნებსა და ახსნებს.

კვლევისათვის შერჩეული რესპონდენტები არიან წარმატებულად მიჩნეული ადამიანები.

იქიდან გამომდინარე, რომ ჩვენს ქვეყანაში ამჟამად მიმდინარეობს საზოგადოების სტრატეგიკაციის/ფრაგმენტაციის პროცესი, სოციალურ-პოლიტიკური და ეკონომიკური წარმატებულობის ხარისხები ერთმანეთთან ჯერ-ჯერობით არ არის მყარად დაკავშირებული. ამიტომ, რესპონდენტების (წარმატებულად მიჩნეული ადამიანების) შერჩევა ზეპირი ისტორიების ჩასაწერად მოხდა რამდენიმე: ეკონომიკური, კარიერული და/ან საზოგადოებრივი ცნობადობის კრიტერიუმის მიხედვით. სულ ჩაიწერა 20 ზეპირი ისტორია.

ჩაღრმავებულ-სტრუქტურირებული ინტერვიუებისათვის შეირჩა 30 ექსპერტი, რომელთა გამოკითხვის მეშვეობითაც დაზუსტდა კვლევის თეორიული ასპექტები, ძირითადი მიგნებები, ახსნები და რეკომენდაციები.

კვლევა ჩატარდა 2008 წლის მაის-ივლისში.

1. მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი

მემკვიდრული/სასტარტო სოციალური კაპიტალი _ გავლენიანი ნაცნობ-მეგობრების წრე ერთ-ერთ არსებით როლს ასრულებს პიროვნების წარმატებულობაში, მაგრამ ეს როლი არ არის ერთმნიშვნელოვანი.

1.1. მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის არქონა, როგორც საკუთარ თავზე ორიენტირებულობის სტიმული

მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის არქონა, როგორც საკუთარ თავზე ორიენტირებულობის მნიშვნელოვანი სტიმული, 35 წელზე მაღალ ასაკობრივ ჯგუფში უპირველეს ყოვლისა, საბჭოთა კავშირში არსებული საყოველთაო კორუფციითა და პროტექციით შეიძლება აიხსნას. ერთ-ერთი რესპონდენტის სიტყვებით, "მაშინ თუ პატრონი არ გყავდა არაფერი არ იქნებოდი, არაფერი"...

"პატრონის", ანუ მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის არქონა, ხშირ შემთხვევაში ადამიანის მიერ კარიერასთან დაკავშირებული არჩევანის ძირითად ფაქტორად გვევლინება:

"არქიტექტორობა მინდოდა რატომღაც, ალბათ უფრო ბავშვური გატაცებით. მამაჩემი ძალიან კარგი კაცი იყო, მაგრამ პატრონობას მე რამდენად გამიწევდა ამ სფეროში არ ვიცი. იმიტომ, რომ მამაჩემს მხოლოდ ტექნიკუმის განათლება ჰქონდა და არ იყო ისეთ წრეში. მშრომელი კაცი იყო, თავისი მეგობრები ჰყავდა"...

"სამედიცინო ინსტიტუტში მე მქონდა სახელობითი სტიპენდია. ყველა ბიჭს უნდოდა ქირურგობა. მე იქაც არ ავირჩიე ქირურგობა, თუმცა ქირურგიის სუბორდინაცია გავიარე, შემდეგ კი ქირურგობაზე მაინც უარი ვთქვი და წავედი პათოლოგიურ ანატომიაში. პათოლოგიური ანატომია არის ძალიან დიდი მეცნიერება, დარგთაშორისი დისციპლინა, მაგრამ დიდი კონკურენცია იქ არ იყო, იმიტომ, რომ ფული არ იყო იქ ბევრი. გინეკოლოგიაზე გადარეულები იყვნენ საერთოდ. აქ უფრო ცოდნა ფასობდა, მეცნიერული ორიენტაცია, მაგრამ ვიფიქრე, რომ სად უნდა მეშოვა სამსახური? ამასაც ჰქონდა მნიშვნელობა. ისეთი დარგი უნდა ამერჩია სადაც სამსახური შედარებით იოლად მოიძებნებოდა. ისევ იმ პატრონების გამო".

ასეთი ადამიანები იმასაც აცნობიერებენ, რომ არაპოპულარული დარგები, პროფესიები თუ საქმიანობები, რომლებთან მიმართებაშიც ნაკლებად მოსალოდნელი იყო

პროტექციონისტული ბარიერების წინაშე აღმოჩენა, რთულია და მათგან მაქსიმალურ დაღისხმევას, აქტივობას, შრომას მოითხოვდა:

"კარგად ვსწავლობდი სკოლაში, მერე მამაჩემს ვთხოვე, რომ მოვემზადებინე. ჩემი თავის იმედი მქონდა, ვხელავდი ჩემს უპირატესობას იმაში, რომ კარგად ვსწავლობდი".

ინსტიტუტში სახელობითი სტიპენდია მქონდა... აქტიური ვიყავი, მებრძოლი. მაგალითად, პირველ კურსზე გვყავდა ფიზიკის კათედრის გამგე, რომელიც არ მიწერდა ფრიადს. მე ვთხოვე ძალიან მოკრძალებულად, რა შეცდომა მქონდა-მეთქი. დაგვანერინეს რაღაც და მეპირად კარგად ვუპასუხე, ვიფიქრე, რომ ალბათ ნაწერში შეცდომა გამეპარა. ასე თქვა, ეს „კლიაოზნიკიაო“ და დაუნერეთ ფრიადიო. ძალიან შეურაცხყოფილად ვიგრძენი თავი და მოკრძალებულად მაგრამ ვუთხარი, რომ არანაირად არ ვიმსახურებ მაგ სიტყვას, უბრალოდ, მაინტერესებს რატომ უნდა დამინეროთ ოთხი. ის უფრო გამზარდა, გაცხარდა”...

მსგავსი აქტიურობა, უფრო ზუსტად, საკუთარი უფლებების დაცვა, რაც დემოკრატიის პირობებში ნორმალურ მოვლენად ითვლება, საბჭოთა პერიოდში ხშირად ნეგატიურად აღიქმებოდა:

"ჩემი აქტიურობის გამო, ერთ ნაწილს ვეჭავრებოდი, შეიძლება ინტრიგანსაც მეძახდნენ, არ ვიცი. ჩემთან არ იტყოდნენ მაგას და სხვისგანაც არ მომისმენია. მაგრამ რომ ეშინოდათ ეს ნამდვილად ასეა”...

მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის არმქონე წარმატებული ადამიანები საკუთარ პიროვნულ თვისებებს შორის, უმეტეს შემთხვევაში, **შრომისმოყვარეობასა და სხვა ადამიანების მიმართ უანგარო თანადგომას გამოყოფენ:**

"შეიძლება არ დამიჯეროთ, წელს არის მეცამეტე წელი რაც მე არ დამისგენია არცერთი დღე. დღეს არის შაბათი, თქვენც მუშაობთ და მეც ვმუშაობ. თუ რაიმე ვიცი, იმიტომ, რომ ვშრომობ, ვაკეთებ, იმის შედეგია ეს ყველუფერი. მე ეს მანიჭებს ბედნიერებას. არ მინდა ბატონო სხვანაირი, ასე მინდა”...

"არაფერი შენი გაკეთებული არ უნდათ ადამიანებს. ადამიანებს უნდათ თანადგომა, თანაობა, გაგება, იმის მიღება, რასაც იმსახურებენ”...

1.2. მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი, როგორც სასტარტო ფაქტორი

მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის მქონე ის რესპონდენტები, რომლებმაც გამოიყენეს ეს ეს კაპიტალი, როგორც სასტარტო ფაქტორი კარიერის დასაწყისისას, უმეტეს შემთხვევაში, ითვალისწინებენ მშობლების რჩევას:

"უკვე გადაწყვეტილი მქონდა, იურიდიულზე ჩამებარებინა. ჩემთვის მოულოდნელად, მამამ მითხრა, რომ ეს არ უნდოდა: ქალი ხარ, სად უნდა იმუშაო"...

"იმ დროს სამედიცინო იყო ძალიან მოდაში. შემეძლო კიდევ ჩამებარებინა, მაგრამ ჩვენს წრეში არ იყვნენ ისეთი ადამიანები, რომლებიც შემდეგ სამუშაოს შოვნაში დამეხმარებოდნენ. ამიტომ, მშობლების რჩევით, გადავიფიქრე"...

მშობლების რჩევის ეს გათვალისწინება, მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის მნიშვნელობის აღიარებად შეიძლება ჩაითვალოს. **პირველი სამუშაოს შოვნა ამ ადამიანებისათვის მართლაც მშობლებს, სანათესაოს უკავშირდება:**

"სხვათა შორის, ყველაზე რთული პირველი სამუშაოს შოვნა იყო. მამის მეგობარი დამეხმარა უბრალოდ იმით, რომ რეკომენდაცია გამიწია"...

"ყველაზე ძნელი სამუშაოს დაწყება იყო. ერთი ნათესავი მუშაობდა მაღალ თანამდებობაზე და პირველად იმან წამიყვანა თავისთან რიგით თანამშრომლად"...

თუმცა, ეს რესპონდენტები შემდგომ კარიერულ წინსვლას საკუთარ ღირსებებს უკავშირებენ, რომელთა შორისაც შრომისმოყვარეობას, პროფესიონალიზმს, ადამიანებთან კარგი ურთიერთობების დამყარებისა და ინოვაციებისადმი ადაპტაციის უნარებს გამოყოფენ:

"დავინწყე მერიაში მუშაობა და მეორე დღესვე გავხდი საჭირო. მზადდებოდა აქტივის კრება, საჭირო იყო მოხსენების თეზისები და აღმოჩნდა, რომ ამის გაკეთება არავის შეეძლო. შესაბამისი გამოცდილება არც მე მქონია, მაგრამ მოვამზადე, მეორე დღესვე მონონება დაიმსახურა და შემდეგ უკვე მე იქ ჩემი ადგილის პოვნა არ გამჭირვებია"...

"გეტყვით იმასაც, როგორ ავითვისე კომპიუტერი. სახელმწიფო კანცელარიაში არანაირი პრობლემა არ იყო. შემეძლო დამეწერა და სხვას აეკრიფა, მაგრამ თვითკრიტიკული ვარ, სტერეოტიპებით აზროვნება არ მიყვარს და ხშირად ვასწორებ ხოლმე საკუთარ ნაწერს. ყოველ გასწორებაზე სხვა ადამიანი უნდა შემეწუხებინა. ერთხელაც გავბრამდი, ღამით სამსახურში დავრჩი, ვიკითხე ტექსტის აწყობის ძირითადი პრინციპები და დილით უკვე მე თვითონ ვაწყობდი ტექსტს. მე იმის თქმა მინდა, რომ თუ ადამიანი არის შრომისმოყვარე, სიახლის მოყვარული, ალღოიანი და შეუძლია სხვა ადამიანებთან ურთიერთობა, ის ყველაგან გამოდგება"...

"მე მხოლოდ დასაწყისში დამეხმარნენ. ის სამუშაო დიდი ხანია გამოვიცვალე. ახალი სამუშაო ძველმა თანამშრომელმა შემომთავაზა, რადგან იცოდა, რომ შრომისმოყვარე ვარ და პასუხისმგებლობით გამოვირჩევი. არც ახალი საქმის ათვისება გამიჭირდება და ხალხთან, ადამიანებთან ურთიერთობაც კარგად მეხერხება"...

1.3. მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი, როგორც შინაგანი პროტესტის მიზეზი

მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი შეიძლება გახდეს შინაგანი პროტესტის მიზეზიც:

"მამაჩემი დიდ თანამდებობაზე მუშაობდა. პროკურორი იყო. მალე მივხვდი, რომ ეს მზლუდავდა. ჩვენთან ბევრი სტუმარი დადიოდა და მე აუცილებლად უნდა მეჩვენებინა ყველაფერი, რაც ვიცოდი, დამემტკიცებინა, რომ "კარგი ბავშვი" ვარ. მალე ამ ყველაფრის მიმართ მიზღი გამიჩნდა"...

რესპონდენტების ეს კატეგორია უმეტესად ინდივიდუალურ ღირსებებს, საკუთარი ნატურის ორიგინალურობას, აზარტულობას, გაბედულებას, დამოუკიდებლობას გამოყოფს:

"დაუოკებელი სურვილი მქონდა ინდივიდუალობის. ოთხი წლის ასაკში უკვე გამიჩნდა პროტესტი, იმის მიმართ, რომ მე ვარ ლამაზი და ამით უნდა მოვანონო თავი სტუმრებს. ეს მე ერთ-ერთ სუფრაზე განვაცხადე"...

"მე შევქმენი ანსამბლი. ეს მთელი ისტორიაა. საბჭოთა კავშირში! მე მეკითხებიან რა ერქვა ამ ანსამბლს. არ ვიცი რა ერქვა. როგორც ექსპერტები ამბობენ, არც მუსიკალური ნიჭი მაქვს. მთავარია, რომ იყო ანსამბლი, რომელიც სრულ წინააღმდეგობაში მოდიოდა ჩემს ოჯახურ წარმომავლობასთან. დედაჩემი ცდილობდა ჩამოვეცილებინე ამ საქმიანობას იმ მოტივით, რომ ეს ხელს უშლიდა ჩემს სწავლასა და განათლებას და დაკავშირებული ვიყავი "არასწორ" ხალხთან.

"მე ვიყავი ტიპი, რომელიც სრულიად გამორჩეული იყო კლასში. მე მალიარებდნენ, მაგრამ მე არ ვიყავი ლიდერი. ჩემს კლასელებს რომ ჰკითხოთ დღეს, ისინი ალბათ იტყვიან, რომ ცალკე ვიყავი. მე ვიყავი ავტორიტეტი მათემატიკაში, ქართულში. ჩემი პროტესტიც იმაში გამოიხატებოდა, რომ ვიყავი განსაკუთრებულად მომზადებული. ასახსნელი მასალა უკვე ვიცოდი და მასწავლებლები მყავდა შავ დღეში"...

"მე მეშინია ჭადრაკის თამაშის, მე მეშინია აზარტული თამაშების, იმიტომ, რომ ვარ ნამდვილად აზარტული"...

თუმცა, თავად მემკვიდრული კაპიტალის მნიშვნელობა ამ შემთხვევაში, საგნებით გაცნობიერებულია და მისი იგნორირება ხდება მაღალი თვითშეფასებისა და თვითაღიარების ფაქტორი:

"მე შემეძლო ცხოვრება უფრო წყნარად და გარანტირებულად, მაგრამ საკუთარი თავი ავირჩიე. მე ახლა დარწმუნებული ვარ, რომ მე ვარ მე და ნებისმიერ პირობებში შევძლებ ცხოვრებას"...

1.4. მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი, როგორც შინაგანი რწმენისა და ღირსების გარანტია

მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი შეიძლება აღმოჩნდეს გამოუყენებელი კარიერული წინსვლისას, მაგრამ მათებს პიროვნებას თავდაჯერებულობას, ღირსების გრძნობას, აძლევს მას სოციალური იერარქიის ზედა საფეხურზე ყოფნის შინაგან გარანტიას:

"მე საკმაოდ ცნობილ ოჯახში გავიზარდე. ადრეულ ასაკში ფილმშიც გადამიღეს. ჩემი ნათესავები ცნობილი ლიტერატორები, ხელოვნები არიან, მაგრამ არასოდეს მიფიქრია, რომ მესარგებლა მათი გავლენით. მე ისე გამზარდეს, რომ ვიცი _ ყველაფერს ჩემით უნდა მივალწიო. თუმცა, რა თქმა უნდა, შეამაყება ჩემი წრე და რადგან მეც ამ წრის წარმომადგენელი ვარ, მჯერა, რომ საკუთარი ნიჭითა და შრომითაც შემიძლია მივალწიო ყველაფერს, რასაც ჩემმა ნათესავებმა და ახლობლებმა მიალწიეს"...

2. მემკვიდრული ეკონომიკური კაპიტალი

პოსტსაბჭოურ საქართველოში ხშირ და რადიკალურ სოციალურ-პოლიტიკურ გარდაქმნებს, ბუნებრივია, თან სდევს ეკონომიკური ელიტისა და, შესაბამისად, ზოგადად მოსახლეობის ეკონომიკური მდგომარეობის მკვეთრი ცვლილებებიც, რაც მემკვიდრული ეკონომიკური კაპიტალის როლის სათანადო გაანალიზებას საკმაოდ ართულებს.

ამ თვალსაზრისით ის საინტერესო გარემოება დაფიქსირდა, რომ 35 წელზე მაღალი ასაკობრივი ჯგუფის ის რესპონდენტები, რომელთაც მნიშვნელოვანი ეკონომიკური მემკვიდრული კაპიტალი არ გააჩნდათ, უმაღლეს სასწავლებელში ჩაბარებას განსაკუთრებულ ღირსებად მიიჩნევენ ან/და ხელსაყრელ შემთხვევითობასა თუ კონკურენტულ გარემოში სწორ ორიენტაციას უკავშირებენ:

"მაშინ უმაღლესში უფულოდ ჩარიცხვა თითქმის შეუძლებელი იყო, მითუმეტეს სოხუმის უნივერსიტეტში, მაგრამ მე მჯეროდა ჩემი ცოდნის. რომ ჩავაბარე, თანაც იურიდიულზე, ყველა გაცემული დარჩა"...

"გამიმართლა და იმ წელიწადს, როცა ვაბარებდი, სამედიცინო ინსტიტუტის ხელმძღვანელობა შეიცვალა, ამიტომ გამოცდები ობიექტურად ჩატარდა"...

"მე ქართულ ფილოლოგიურზე მინდოდა ჩაბარება, მაგრამ შედარებით ნაკლები კონკურსი გერმანულზე აღმოჩნდა. როდესაც ვაბარებდი, მამა უკვე გარდაცვლილი მყავდა, ოჯახს არ ჰქონდა ფული ჩემს მოსწყობად. გერმანულზეც რომ ჩავაბარე, ესეც დიდი წარმატება და მოულოდნელობა იყო"...

აღსანიშნავია, რომ ის რესპონდენტები, რომლებსაც გააჩნდათ მემკვიდრული ეკონომიკური კაპიტალი საბჭოთა პერიოდში, ამ ფაქტორს ნაკლებად უსვამენ ხაზს. თუმცა, გაურკვეველია, მათ ამ კაპიტალით ისარგებლეს თუ არა.

3. სოციალური კაპიტალის გამოყენების უნარ-ჩვევები

იქიდან გამომდინარე, რომ რესპონდენტებად წარმატებული ადამიანები შეირჩა, თითოეულ მათგანს უკვე გააჩნია სოციალური კაპიტალი _ გავლენიანი ადამიანების საკმაოდ ფართო წრე (მემკვიდრული ან/და შექმნილი).

რადიკალური სოციალურ-პოლიტიკური გადატრიალებები, ბუნებრივია, პირველ რიგში, გავლენიანობის _ სოციალური პირამიდის ცვლილებას იწვევს, მაგრამ თითოეულ რესპონდენტს ჰქონდა და ახლაც აქვს შესაძლებლობა ისარგებლოს ამ კაპიტალით.

რესპონდენტები სოციალური კაპიტალის გამოყენების მიხედვით ორ ძირითად კატეგორიად დაიყო: ერთი კატეგორია საკმაოდ აქტიურად იყენებს სოციალურ კავშირებს, მეორე კი ამას მიუღებლად მიიჩნევს.

საინტერესოა, რომ სოციალური კაპიტალის გამოყენებასთან მიმართება და შესაბამისი უნარ-ჩვევების ფლობა არ აღმოჩნდა იმაზე დამოკიდებული, აქვს თუ არა პიროვნებას სოციალური კაპიტალი:

"ბუნებრივია, უამრავი გავლენიანი ნაცნობი მყავს, მაგრამ ვერავისთან თხოვნით ვერ მივალ, ვერავის ვაგრძნობინებ, რომ რაიმე მჭირდება, თუნდაც ეს კანონით მეკუთვნოდეს" (მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის არმქონე რესპონდენტი).

"ჩემთან ერთად ბევრი წავიდა გერმანიაში სტაჟირებაზე, მაგრამ მე იქ ბევრი მეგობარი შევიძინე, რომლებიც ჩემთან კონტაქტს არ წყვეტენ და ყველაფრით მეხმარებიან. როდესაც საქართველოში ენერგოკრიზისი იყო, გენერატორიც კი გამომიგზავნეს, ორი ავტომობილი მაჩუქეს. მე ყოველთვის მაქვს მათი იმედი" (მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის არმქონე რესპონდენტი).

"მე ერთ-ერთი ის ადამიანი ვარ, რომელსაც ძალიან ხშირად უწევს სამსახურის დაკარგვა, მაგრამ ჩემი მეგობრები მუდამ ჩემს გვერდით არიან..." (მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის არმქონე რესპონდენტი).

"გერმანიაში ბევრჯერ ვარ ნამყოფი, ყოველთვის წარმატებით შევასრულე ის რის გამოც ვიყავი, მაგრამ ყოველი წასვლა დაკავშირებულია ჩემს მიერ ახალი გრანტის მოპოვებასთან, ახალ პროექტთან. ძველი კავშირების ჩემს სასარგებლოდ გამოყენება არასოდეს მიცდია" (მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის მქონე რესპონდენტი).

"ყოველთვის ვიცი, რომ მექნება სამუშაო, რადგან ჩემმა მეგობრებმა იციან ჩემი შრომისმოყვარეობის, პასუხისმგებლობისა და პროფესიონალიზმის ფასი. ბევრი სამსახური მაქვს გამოცვლილი, მაგრამ სამსახური, ფაქტობრივად, არ მიძებნია,

ყოველთვის ვინმე ძველი თანამშრომელი ან ნაცნობი მთავაზობს ადგილს”

(მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის მქონე რესპონდენტი).

სავარაუდოა, რომ ჩვენი საზოგადოების გარკვეული ნაწილისათვის სოციალური კაპიტალის გამოყენება საბჭოურ პროტექციონიზმთან ასოცირდება და ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული სოციალური კაპიტალის ჯანსაღად გამოყენების უნარ-ჩვევები.

4. მემკვიდრული კულტურულ-ღირებულებითი კაპიტალი

4.1. ოჯახი/მშობლები როგორც კულტურულ-ღირებულებითი კაპიტალის ძირითადი გადაცემი

კულტურულ-ღირებულებითი კაპიტალის ძირითად გადაცემად ოჯახი/მშობლები დასახელდა. სკოლისა და სხვა საგანმანათლებლო ინსტიტუტების ხვედრითი წილი, ამ თვალსაზრისით, ნაკლებად მნიშვნელოვანია და ძირითადად ცალკეული მასწავლებლის/ლექტორის პიროვნული თვისებებით განისაზღვრება:

„ყველაზე დიდი გავლენით მაინც გამოირჩეოდა თვითონ ოჯახი. იმიტომ, რომ დედაჩემი იყო, ეხლა ეს ისე ტრადიციულად არ ჩამომართვათ, უკეთილშობილესი ადამიანი და ყველა ქმედებაში ცდილობდა, რომ ჩემთვისაც კეთილშობილება ესწავლებინა“...

„ჩემი აღზრდის ძირითადი ბაზა იყო ოჯახური ტრადიციები“...

„ძალიან საინტერესო წრეში ვიზრდებოდი. ჩემი ოჯახი იყო დიდი სახლი ასე ვთქვათ და საკმაოდ გამორჩეულ ოჯახად ითვლებოდა“...

„სკოლაში გერმანულს ვსწავლობდი. კარგი მასწავლებელი მყავდა. მასწავლებელს აქვს ძალიან დიდი მნიშვნელობა. და ეს სტიმული მისგან მოდიოდა“...

„იმ ლექტორის ოთხიანს ჩემთვის გული არ უტკენია. მან მე ძალიან რთვორც თანასწორი, იკამათა ჩემთან, მაგრამ ბევრი ლექტორი კორუმპირებული იყო და პატივისცემას არ იმსახურებდა“...

ასეთი მიდგომა _ არა საგანმანათლებლო ინსტიტუტების, არამედ ცალკეული პიროვნების (მასწავლებლის, ლექტორის) როლის გამოყოფა, გარკვეულწილად, საბჭოთა საგანმანათლებლო სისტემის კორუმპირებულობითა და სხვა ნაკლოვანებებით შეიძლება აიხსნას (ამ თემას ზემოთ უკვე შევხვეთ).

4.2. ოჯახი/მშობლები, როგორც განათლების მასტიმულირებელი ფაქტორი

უმთავრეს ფაქტორად, რამაც განათლების მიღებას შეუწყო ხელი, გამოვლინდა ოჯახის ორიენტირებულობა განათლებაზე:

„ამ კუთხით, მე მაინც განსაკუთრებით გამოვარჩევდი დედის დამსახურებას. მე მახსოვს, ჩემს სწავლასთან დაკავშირებით _ რომ არა მისი დიდი მონდომება, მხარდაჭერა და დახმარება, იყო რისკი, რომ ჩემი მხრიდან სწავლა შენელებულიყო“...

„ცოდნა ჩვენს ოჯახში პრიორიტეტული იყო თავისთავად. ეს იყო თავისთავადი, ამბზე არც არავინ ლაპარაკობდა იმდენად თავისთავადი იყო. სულ მიდიოდა თემების განხილვა და

განსჯა. თავიდან, რომ დავიბადე დამარქვეს ირინა, რამდენიმე კვირის თუ თვის შემდეგ ჩემი ბიძაშვილი გადმოვიდა ჩემთან, სახლში გაიმართა დიდი ბჭობა და მთის სიყვარულით და ვაჟას სიყვარულით, გადაწყვიტეს გადაერქმიათ ჩემთვის სახელი და დამარქვეს მზექალა“...

ოჯახის/მშობლების ორიენტირებულობა განათლებაზე, ორი ძირითადი ფაქტორით შეიძლება იყოს გამოწვეული: ზოგადად, კულტურის ორიენტირებულობით განათლებაზე და საბჭოური ცხოვრების წესის გავლენით. საბჭოთა კავშირში უმაღლესი განათლების დიპლომი არადეკლარირებულ მასოციალიზებულ ფაქტორად, ინტელიგენტის სტატუსის მიღების გარანტიად ითვლებოდა.

უმაღლესი განათლების გარდა, სხვა მემკვიდრულ ღირებულებებს შორის ძირითადად დასახელდა შრომისმოყვარეობა, პატიოსნება, სიკეთე, სამართლიანობა და პრინციპულობა:

„ჩემი ოჯახი და, ზოგადად, სოფელი, გამოირჩეოდა შრომისადმი განსაკუთრებული დამოკიდებულებით. ვერ ვიტყვი, რომ ეს იყო შრომის დასავლური კულტურა, მაგრამ იყო ძალიან დიდი პატივისცემა შრომისა და განწყობა, რომ მხოლოდ შრომით შეიძლება მოვიდეს სერიოზული შედეგი“...

„დღემდე მომყვა ოჯახიდან ეს მაგალითი, რომ კეთილი საქმე ვაკეთო“...

„სამართლიანობა და პატიოსნება ის თვისებებია, რომლებიც ყოველთვის ფასობს“...

„მამა სულ იმას მასწავლიდა, რომ უნდა იყო პრინციპული, არ უნდა შეუშინდე სიძნელეს, არ უნდა დაშინდე“...

„ბებიას ღარიბი კაცი არ უყვარდა _ ამბობდა, რომ თუ ადამიანი ჯანმრთელია, ცხოვრებას ისე როგორ უნდა შეუშინდეს, რომ პურის ფული ვერ იშოვოსო“...

5. უმაღლესი განათლება, როგორც სოციალური და ეკონომიკური წარმატების ძირითადი ფაქტორი

რესპონდენტები უმაღლესი განათლების მიღებას საკუთარი სოციალური და ეკონომიკური წარმატების ძირითად ფაქტორად მიიჩნევენ. ჩვენ უკვე განვიხილეთ ციტატები, სადაც ისინი დანვრილებით და სიამაყით ყვებიან თუ როგორ შეძლეს ჩაებარებინათ უმაღლესი სასწავლებელში მისაღები გამოცდები, მაშინ, როდესაც ქვეყანაში უმაღლესი განათლებისა და კორუფციის „ბუმი“ იყო, რამდენად წარმატებით სწავლობდნენ უმაღლეს სასწავლებელში და სხვა.

მაგრამ საინტერესო ფაქტია, რომ მათი უმრავლესობა ამჟამად საბაზისო უმაღლესი განათლებით მიღებული პროფესიით არ არის დასაქმებული: ექიმი კერძო საშუალო სკოლის დირექტორია, ფიზიკოსი ერთ-ერთი კერძო უმაღლესი სასწავლებლის ადმინისტრაციის მაღალი რგოლის წარმომადგენელი, ფილოლოგი წარმატებული პოლიტიკოსი, სხვა ფილოლოგი წარმატებული ტელეჟურნალისტი და ა. შ.

ამ ადამიანების უმრავლესობამ პროფესია საბჭოთა კავშირის დროს აირჩია, ამიტომ ეს არჩევანი უფრო სოციალიზაციის პრობლემას უკავშირდებოდა, ვიდრე სიღარიბისას, მაგრამ ყოველი მათგანი იხსენებს პოსტსაბჭოური ეკონომიკური კრიზისის უმძიმეს პირობებს:

„სამსახურში როდესაც მივდიოდი რამდენიმე კილომეტრს ფეხით გავდიოდი, ფეხსაცმელში წყალი შემდიოდა“ ...

„ყველას გვახსოვს ის დრო, როდესაც ჩაისთვის შაქარი არ გვექონდა“ ...

„არ ვიცოდი რას შევჭამდი ხვალ. ეს საშინელება იყო“ ...

საბაზისო უმაღლესი განათლება მათი უმრავლესობისათვის არ ყოფილა ის ძირითადი ფაქტორი, რითაც სიღარიბის დაძლევა მოახერხეს. სწორედ ამ პერიოდში მოხდა ამ ჯგუფის მიერ ახალი ცოდნისა და უნარ-ჩვევების შეძენა, ძველი საქმიანობის მიტოვება. სწორედ ამ პერიოდის შესახებ საუბრისას ახსენებენ სწრაფი ადაპტაციისა და ახალი ცოდნის შეძენის, ადამიანებთან კარგი ურთიერთობების დამყარების, სოციალური კაპიტალის გამოყენების ნიჭსა და უნარ-ჩვევებს, ხაზს უსვამენ საკუთარ ატიურობას, პრინციპულობას, შრომისმოყვარეობასა თუ ოპტიმიზმს:

„განუწყვეტლივ ვეძებდი ინფორმაციას სამსახურების შესახებ. მივხვდი, რომ ინტერნეტით სარგებლობა უნდა მესწავლა“ ...

„სასწრაფოდ ვისწავლე კომიუტერი, ინგლისური. თუ საჭირო გახდებოდა, ჩინურსაც ვისწავლიდი“...

„ყველა ნაცნობ-მეგობარი გაფრთხილებული მყავდა, რომ ეთქვა, თუ სადმე სამსახური გამოჩნდებოდა. მე თვითონ დავდიოდი ორგანიზაციებში და ვეძებდი სად შეიძლებოდა მემუშავა“...

„მივხვდი, რომ უცხოეთში უნდა წავსულიყავი და რაღაც მომეფიქრებინა“...

რესპონდენტებში ჯერ-ჯერობით არ არის გამოკვეთილი დამოკიდებულება სიღარიბის დიდებისა და ეკონომიკური წარმატების მიმართ იმ შემთხვევაში, როდესაც ადამიანს არ აქვს უმაღლესი განათლება, მაგრამ შეკითხვაზე, თუ ისინი დაკარგავენ ამჟამინდელ სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობას, რამდენად დარწმუნებული არიან იმაში, რომ არ აღმოჩნდებიან სიღარიბის პრობლემის წინაშე, ბევრი მათგანი მიუთითებს, რომ მათ შეუძლიათ შეასრულონ ნებისმიერი, თუნდაც არაინტელექტუალური სამუშაო:

„სხვათა შორის, შემძლია ვიმუშაო მიმტანადაც ან თეფშები გავრეცხო“...

„ფაქტობრივად, ხელოსნობა მეხერხება. შემძლია კომპიუტერული ქსელების მომსახურება, ან სხვა ტექნიკური სამუშაოს ათვისება“...

„რაიმეს მოვახერხებ შევკვრავ, მოვქსოვ“...

მართალია, ამ შემთხვევაში სიტყვა „განათლება“ ხშირად იცვლება „ცოდნით“, მაგრამ ცოდნისა და გარკვეული უნარ-ჩვევების ფლობა, მაინც სიღარიბის დიდების ძირითად ფაქტორად მიიჩნევა:

„მხოლოდ ცოდნა ანიჭებს ადამიანს ძალას. რაღაც აუცილებლად უნდა იცოდეს“...

„უნდა გაგაჩნდეს თუნდაც ხელსაქმის კეთების უნარ-ჩვევები“...

„უნდა ისწავლო რაღაც ახალი. სანამ თავი მხრებზე მაქვს ცხოვრება როგორ უნდა გამიჭიდეს? ვისწავლი რაღაცას“...

თუმცა, აღსანიშნავია, რომ უმრავლესობა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ახალი ცოდნისა და უნარ-ჩვევების შეძენას საწყისი ეკონომიკური კაპიტალის გარეშე პრობლემურად მიიჩნევს:

„თუმცა, ახლა უფულოდ ვერაფერს ისწავლი“...

„ვშიშობ, ცოდნის შეძენა უფროდაუფრო რთული გახდება ღარიბი ოჯახებისათვის“...

„არსებობს იმის საშიშროება, რომ ახალგაზრდებმა სწავლა ვერ შეძლონ“...

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ცოდნა სიღარიბის დაძლევისა და დასაქმების აუცილებელ (თუმცა არასაკმარის) პირობად მიიჩნევა, ხოლო სიღარიბე ითვლება ფაქტორად, რამაც შეიძლება ცოდნის მიღებასა და სახელობო უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებას შეუშალოს ხელი.

6. პიროვნული უნარ-ჩვევები

წარმატების გამაპირობებელ პიროვნულ უნარ-ჩვევებს შორის ძირითადად ცოდნა, შრომისმოყვარეობა, პრინციპულობა, აქტიურობა, ოპტიმიზმი, სიახლეებისადმი ადაპტაციისა და კომუნიკაციის/ადამიანებთან „კარგი ურთიერთობის“ დამყარების უნარ-ჩვევები.

საგულისხმოა, რომ ეს ჩამონათვალი არსებითად იმეორებს ოჯახის მიერ გადაცემულ ღირებულებებს.

გამონაკლისის სახით შეიძლება აღვნიშნოთ სოციალური კაპიტალის ჯანსაღად/ლეგიტიმურად გამოყენების უნარ-ჩვევები, რაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, გარკვეულ შემთხვევაში ჯერ კიდევ პროტექციონიზმთან არის ასოცირებული და ამ თვალსაზრისით, ცუდი არ იქნებოდა ტრენინგების ჩატარება, ან საგანმანათლებლო სისტემის მიერ კომუნიკაციისა და სოციალური კაპიტალის ადეკვატური გამოყენების უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბების უზრუნველყოფა.

7. დამოკიდებულება ოჯახისა და პირადი ცხოვრების მიმართ

ის რესპონდენტები, რომლებსაც აქვთ სრულყოფილი ოჯახი, ძირითადად მიუთითებენ, რომ მათი ცხოვრების წესი და სოციალური აქტიურობა ნაკლებად აძლევს ოჯახთან სრულყოფილი ურთიერთობის საშუალებას. თუმცა, ამ შემთხვევაში ძირითადად ქრონოლოგიური ფაქტორი იგულისხმება. ოჯახის წევრები ნაკლებად აპროტესტებენ მათი ცხოვრების წესს. ნაწილი ამის მიზეზად იმას ასახელებს, რომ სხვა წევრებიც ანალოგიური ცხოვრების წესით ცხოვრობენ, ხოლო ნაწილი ოჯახის ერთადერთი ძირითადი მარჩენალია და ოჯახის სხვა წევრები ცდილობენ ხელი შეუწყონ საქმიანობაში.

ხოლო ის რესპონდენტები, რომლებსაც არ აქვთ სრულყოფილი ოჯახი ამას უფრო პირადი ფაქტორებით ხსნიან, ვიდრე ცხოვრების წესით ან საქმიანობით.

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ რადგან რესპონდენტებად მხოლოდ გარკვეული მიზნობრივი ჯგუფი გვყავდა შერჩეული ოჯახის/პირადი ცხოვრებისა და სოციალურ-ეკონომიკური წარმატების ხარისხების ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ ზოგადი დასკვნების გამოტანა ამ ეტაპზე არამიზანშეწონილად მიგვაჩნია. ეს საკითხი უფრო მასშტაბურ და ფოკუსირებულ კვლევას საჭიროებს.

ძირითადი მიზნები და ახსნები

- ახალ, მუდმივად ცვალებად გარემოში, სოციალურ-ეკონომიკური წარმატების მიღწევის განმსაზღვრელ ფაქტორებს შორის ჯერ კიდევ უპირატესად არაფორმალური ფაქტორები და ინდივიდუალური უნარ-ჩვევები დომინირებს, რაც სახელმწიფოს მიერ დეკლარირებული დემოკრატიული კურსის არაადეკვატურია. გზა წარმატებისაკენ ჯერ-ჯერობით უფრო პირველად სოციალურ ჯგუფებსა და არაფორმალურ ურთიერთობებს უკავშირდება, ვიდრე ფორმალურ სოციალურ ინსტიტუტებს. ფორმალური სოციალური ინსტიტუტების როლი უმნიშვნელოა. რესპონდენტები აღნიშნავენ არა, მაგალითად, სკოლის ან უმაღლესი სასწავლებლის, არამედ რომელიმე მასწავლებლის ან ლექტორის ინდივიდუალურ თვისებებსა და გავლენას. ასეთი დამოკიდებულება ერთი მხრივ, საბჭოური ინსტიტუტების მიმართ არსებული ზოგადი უნდობლობის მემკვიდრულ ზეგავლენად შეიძლება მივიჩნიოთ, მეორე მხრივ კი, იმის შედეგად, რომ დემოკრატიული ფორმალური სოციალური ინსტიტუტები (წარმატების ფორმალური და მორალური კრიტერიუმები) კვლავ ფორმირების პროცესშია, რაც მათ მიმართ მდგრადი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას ჯერ-ჯერობით ვერ უზრუნველყოფს. აქედან გამომდინარე, სავარაუდოა ისიც, რომ ორიენტაცია ფორმალურ სოციალურ ინსტიტუტებზე (შესაბამისად, მემკვიდრულად მიღებული ორიენტაცია პირველად სოციალურ ჯგუფებსა თუ ინდივიდუალურ ფაქტორებზე) დემოკრატიული ინსტიტუტების ეფექტურობისა და მათ მიმართ ნდობის ხარისხების პირდაპირპროპორციულად შეიცვლება.
- განათლება/ცოდნა სიღარიბის დაძლევისა და დასაქმების აუცილებელ (თუმცა არასაკმარის) პირობად მიიჩნევა, ხოლო სიღარიბე ითვლება ფაქტორად, რამაც შეიძლება ცოდნის მიღებასა და სახელობო უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებას შეუშალოს ხელი.
- მემკვიდრული/სასტარტო სოციალური კაპიტალი _ გავლენიანი ნაცნობ-მეგობრების წრე ერთ-ერთ არსებით როლს ასრულებს პიროვნების წარმატებულობაში:

_ მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი ჩვენს საზოგადოებაში მიჩნეულია მნიშვნელოვან სასტარტო ფაქტორად;

_ მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის არქონა შეიძლება აღმოჩნდეს საკუთარ თავზე ორიენტირებულობის მნიშვნელოვანი სტიმული;

_ მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი შეიძლება აღმოჩნდეს შინაგანი პროტესტისა და ინდივიდუალური თვითგამოხატვის მიზეზი, თუმცა, საკუთარ თავზე ორიენტირებულობისას ამ კაპიტალის არსებობა მაინც მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს პიროვნების ქცევას, არჩევანს და მათებს გაბედულებას _ მემკვიდრული კაპიტალის იგნორირება ხდება მაღალი თვითშეფასებისა და თვითაღიარების ფაქტორი;

_ მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი შეიძლება აღმოჩნდეს გამოუყენებელი კარიერული წინსვლისას, მაგრამ მათებს პიროვნებას თავდაჭერებულობას, ღირსების გრძნობას, აძლევს მას სოციალური იერარქიის ზედა საფეხურზე ყოფნის შინაგან გარანტიას.

- მემკვიდრული სოციალური კაპიტალი ხშირ შემთხვევაში უსამართლობად აღიქმება, რაც საბჭოური პროტექციონიზმის გამოცდილებით შეიძლება აიხსნას.
- მემკვიდრული სოციალური კაპიტალის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულებით შეიძლება აიხსნას ისიც, რომ რესპონდენტთა გარკვეული ჯგუფი ზოგადად სოციალური კაპიტალით სარგებლობას მიუღებლად მიიჩნევს. ამასთან, სოციალური კაპიტალის გამოყენებასთან მიმართება და შესაბამისი უნარ-ჩვევების ფლობა არ აღმოჩნდა იმაზე დამოკიდებული, აქვს თუ არა პიროვნებას სოციალური კაპიტალი. ყოველივე ეს კი იმას მიუთითებს, რომ ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული სოციალური კაპიტალის ჯანსაღად/ლეგიტიმურად გამოყენების უნარ-ჩვევები.
- ის რესპონდენტები, რომლებმაც უმაღლეს სასწავლებელში საბჭოურ პერიოდში ჩააბარეს, იმ დროის კორუმპირებული განათლების სისტემის გამო, უმაღლესი განათლების მიღებას განსაკუთრებულ ღირსებად მიიჩნევენ ან/და ხელსაყრელ შემთხვევითობასა თუ კონკურენტულ გარემოში სწორ ორიენტაციას უკავშირებენ, მაგრამ ამჟამად, მემკვიდრული ეკონომიკური კაპიტალის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულება არ გლინდება, არ ხდება მისი აღქმა უსამართლობის ფაქტორად. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ უმრავლესობა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ახალი ცოდნისა და უნარ-ჩვევების შეძენას საწყისი ეკონომიკური კაპიტალის გარეშე პრობლემურად მიიჩნევს.
- სოციალური და მემკვიდრული კაპიტალი ჩვენი საზოგადოების იმ ნაწილში, რომელსაც საბჭოური ცხოვრების გამოცდილება გააჩნია თანაბრად უკავშირდება ორ უსამართლო მოვლენას: პირველი პროტექციონიზმს, ხოლო მეორე კორუფციას. მაგრამ მათ მიმართ დამოკიდებულება განსხვავებულია _ სოციალური კაპიტალი ამჟამადაც უსამართლობის წყაროდ აღიქმება, ეკონომიკურის მიმართ კი ჯერ დამოკიდებულება არ არის გამოკვეთილი. ეს იმით შეიძლება აიხსნას, რომ

საბჭოური ეკონომიკური მემკვიდრეობა პოსტსაბჭოურ პერიოდში დიდმა ნაწილმა დაკარგა, პოსტსაბჭოური რადიკალური ცვლილებების ფონზე კი მდგრადი ეკონომიკური სტრატეგები ჯერ არ არის ჩამოყალიბებული.

- კულტურულ-ღირებულებითი კაპიტალის ძირითად გადამცემად ოჯახი/მშობლები დასახელდა;
- უმთავრეს ფაქტორად, რამაც განათლების მიღებას შეუწყო ხელი, გამოვლინდა ოჯახის ორიენტირებულობა განათლებაზე;
- სხვა მემკვიდრულ ღირებულებებს შორის ძირითადად დასახელდა შრომისმოყვარეობა, პატიოსნება, სიკეთე, სამართლიანობა და პრინციპულობა;
- რესპონდენტები საკუთარი ეკონომიკური და სოციალური წარმატების აუცილებელ ფაქტორად უმაღლეს განათლებას მიიჩნევენ;
- ჯერ-ჯერობით არ არის გამოკვეთილი დამოკიდებულება ეკონომიკური წარმატების მიმართ იმ შემთხვევაში, როდესაც ადამიანს არ აქვს უმაღლესი განათლება.
- წარმატების გამაპირობებელ პიროვნულ უნარ-ჩვევებს შორის ძირითადად ცოდნა, შრომისმოყვარეობა, პრინციპულობა, აქტიურობა, ოპტიმიზმი, სიახლეებისადმი ადაპტაციისა და კომუნიკაციის/ადამიანებთან „კარგი ურთიერთობის“ დამყარების უნარ-ჩვევები გამოვლინდა.
- საგულისხმოა, რომ ეს ჩამონათვალი არსებითად იმეორებს ოჯახის მიერ გადაცემულ ღირებულებებს.
- საინტერესოა, რომ მემკვიდრული ოჯახის დიდი კულტურულ-ღირებულებითი გავლენის მიუხედავად, შეცვლილ გარემოში ოჯახის როლისა და ადგილის მიმართ დამოკიდებულება ჯერ კიდევ მკაფიოდ არ არის გამოკვეთილი. რესპონდენტები გაცილებით მეტს მსჯელობენ მემკვიდრული ოჯახების შესახებ, ვიდრე საკუთარ ოჯახებზე. მათ გაცილებით უფრო უიოლდებათ მემკვიდრული ოჯახის როლის განსაზღვრა საკუთარი პიროვნების ფორმირებაში, ვიდრე მათი ამჟამინდელი ოჯახების როლის შეფასება.

პრობნოზები

- ორიენტაცია ფორმალურ სოციალურ ინსტიტუტებზე დემოკრატიული ინსტიტუტების ეფექტურობისა და მათ მიმართ ნდობის ხარისხების პირდაპირპროპორციულად შეიცვლება.
- დემოკრატიული ინსტიტუტების მდგრადი განვითარების შემთხვევაში არაფორმალური სოციალური ჯგუფები დაკარგავს კულტურულ-ღირებულებითი ორიენტაციების გადაცემის "მონოპოლიას" – სოციალურ-ეკონომიკური წარმატების გამაპრობებელ ფაქტორებს შორის მეტ მნიშვნელობას შეიძენს ფორმალურ-ინსტიტუციური მოთხოვნები. შესაბამისად, პიროვნების წარმატებულობის შეფასებისა და თვითშეფასების ტრადიციულ-ღირებულებითი კრიტერიუმებიდან აქცენტი ფორმალური ბარიერების დაძლევაზე გადაინაცვლებს.
- მემკვიდრული ეკონომიკური და სოციალური კაპიტალი, როგორც წარმატების გამაპრობებელი ლეგიტიმური ფაქტორი, საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური დიფერენციაციის ხარისხის ზრდასთან ერთად, მეტ წონასა და მნიშვნელობას შეიძენს.
- განათლების/ცოდნის ხარისხი და შინაარსი უფრო მჭიდროდ დაუკავშირდება სიღარიბის დაძლევის, ეკონომიკური და სოციალური წინსვლის პრობლემებს.

რეკომენდაციები

კვლევის ძირითადი მიზნების მიხედვით, შეცვლილ გარემოში სოციალურ-ეკონომიკური წარმატების მიღწევის განმსაზღვრელ ფაქტორებს შორის ჯერ კიდევ არაფორმალური ფაქტორები და ინდივიდუალური უნარ-ჩვევები დომინირებს, რაც სახელმწიფოს მიერ დეკლარირებული დემოკრატიული კურსის არაადეკვატურია.

წარმატების გამაპირობებელი ფორმალურ-ინსტიტუციური ფაქტორების როლის გაცნობიერება და აღიარება დამოკიდებულია დემოკრატიულობისა და სახელმწიფოებრიობის განვითარებაზე, რომელიც, საგარაუდოდ, ხანგრძლივი პროცესია. ამიტომ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია საინფორმაციო უზრუნველყოფა, რაც ადამიანებს მიმდინარე ცვლილებების ადეკვატურად გააზრებასა და წარმატების მიღწევის სწორად დაგეგმვაში დაეხმარება. შესაბამისად, სასურველია, რომ პროფესიულ ტრენინგებსა თუ გადამზადების პროცესებს თან ახლდეს ტრენინგები ცვალებადი სოციალური გარემოს გამოწვევებისა და რისკების შესახებ. სახელდობრ:

- ტრენინგები, რომლებიც ადამიანებს დაეხმარება შეცვლილ სოციალურ გარემოში ფორმალური ინსტიტუტების/ორგანიზაციებისა და მათ მიერ დაწესებული ფორმალური ბარიერების მნიშვნელობის გაცნობიერებაში.
- ტრენინგები ისეთი პიროვნული უნარ-ჩვევების გამოსამუშავებლად, რომლებიც მიეხმარება მათ, იმაში რომ დემოკრატიული _ მუდმივად ცვალებადი გარემო აღიქვან არა როგორც "მტრული", არამედ როგორც წარმატების მეტი შანსების შემცველი ("ცვლილება მართმევს ძველს, მაგრამ მაძლევს უკეთეს შანსს").
- ტრენინგები, რომელთა მეშვეობითაც ჩამოუყალიბდებათ ადეკვატური მიმართება უწყვეტი განათლების მიღების მიმართ, რის შედეგადაც საკუთარ პროფესიას/ცოდნას აღიქვამენ არა როგორც "ფეტიშს"/სტატიკურს, არამედ როგორც ფუნდამენტს, რომელიც მუდმივად უნდა ივსებოდეს და ვითარდებოდეს ("მე მალე შევეგუე იმ ფაქტს, რომ ჩემი ძველი პროფესიით ახალ პირობებში ვერაფერს გაგხდებოდი და სრულიად ახალი საქმიანობა წამოვიწყე").
- ტრენინგები, რომლებიც ადამიანებს დაეხმარება ფლექსიბილობის, ადაპტაციის, კომუნიკაციისა და გუნდური მუშაობის უნარ-ჩვევების გამომუშავებაში.
- ტრენინგები, რომლებიც მათ დაეხმარება მემკვიდრული თუ შეძენილი სოციალური კაპიტალის ლეგიტიმურ/"ჯანსაღ" გამოყენებაში კარიერული წისვლისას.

- მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ტრენინგების ჩატარება "ცოცხალი მაგალითის" მონაწილეობით, რაც ტრენინგებზე გადაცემულ პრინციპებს უფრო დამაჯერებელსა და საინტერესოს გახდის.
- გარდა ამისა, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია თვითონ ინსტიტუტების, განსაკუთრებით საგანმანათლებლო ორგანიზაციების გააქტიურება ამ მიმართულებით. კერძოდ, ფლექსიბილობის, ადაპტაციის, კომუნიკაციისა და გუნდური მუშაობის უნარ-ჩვევების გამომუშავება უნდა ხდებოდეს დაწყებითი სასკოლო ასაკიდან და ვითარდებოდეს უწყვეტად, ცოდნის ხარისხის ზრდის პარალელურად.
- საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა საკუთარ თავზე უნდა აიღონ კულტურულ-ღირებულებითი ორიენტაციების ჩამოყალიბების ძირითადი ფუნქცია _ რეკომენდებულია, რომ საგანმანათლებლო და აღმზრდელობით-იდეოლოგიური ფუნქციები ერთმანეთს შეერწყას.